

Pozdravljamo
predstavnice
junaškega Vietnama

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

UREDNIŠTVO in uprava: 34131 Trst,
Ul. Capitolina 3 - Telefon 44-046 in 44-047

DOPISNIŠTVO za goriško pokrajino:
34170 Gorica, Ul. XXIV. Maggio 18 -
Telefon 24-36

NAROCNINA: Letna 1000 lir, polletna 550
lir. Poštni tekoči račun: Trst 11/7000

Obnovljena izdaja - Leto XX. - Štev. 14 (724)

TRST - 12. julija 1968

Posamezna številka 40 lir

Petmetjednevnik Sped. in abb.
Quindicimale post. Gruppo II

Dežela brez programa

Novoizvoljeni deželni svet Furlanije - Julijske krajine je začel delovati. Imenovana je bila nova uprava, ki pa se v bistvu ne razlikuje od prejšnje. Obnovljen je bil torej levi center. Za predsednika deželne uprave je bil ponovno potrjen, demokristjan dr. Berzanti. Ta je predložil deželni svetu tudi program, ki ga nova uprava namerava izvajati. V resnici ne gre za nov program temveč za nadaljevanje starega. V resnici se nova deželna uprava predstavlja brez pravega programa.

V izjavi, ki jo je dal predsednik Berzanti, je med drugim rečeno, da je nova deželna uprava izraz politične volje krščansko-demokratske, socialistične in republikanske stranke na deželni ravni; da bo ta uprava predložila deželni svetu v odobritev odloke, ki so v zvezi z deželnim programiranjem, kakor tudi vprašanja, ki so v zvezi z izvedbo državnih nakazil, ki so potrebna za izvedbo programa. Poudaril je tudi, da bo nova uprava storila, kar je v njeni moči, da se uresniči načrt gradnje infrastrukture. Dejal je tudi, da se bo uprava, kateri predseduje, trudila za izvajanje načrta CIPE na področju Trsta in Tržiča. Načrt CIPE je po njegovem sprejemljiv. Še naprej se bo deželna uprava zavzemala za zgraditev jedrskega pospeševalca pri Doberdolu. Tako kot prejšnja se bo tudi sedanja deželna uprava zavzemala za sprejem novega urbanističnega načrta, ki naj bi med drugim odpravil velika obstoječa neravnovesja v deželi itd. itd. Na koncu se je predsednik Berzanti spomnil tudi slovenske narodne manjšine na Tržaškem in Goriškem. Značilno je, da je priznal obstoj slovenske narodnostne skupnosti toda, obdobje vredno je dejstvo, da je prezrl Slovence, ki žive v videmski pokrajini. Povsem nesprejemljiva pa je trditev, da je za slovenske probleme pristojna samo država. Načelnik svetovalske skupine KPI v deželni svetu je v zvezi z izjavami Berzanti dejal, da je deželni levi center v številnih protislovijih. Socialisti na deželni ravni se ne držijo stališča, ki ga je sprejelo vsedrjavno vodstvo njihove stranke. Deželni levi center ne upošteva volje, ki so jo izrazili volivci dne 26. maja. Čedalje zagovarja načrt CIPE čeravno je večina prebivalstva proti temu načrtu. Čeravno so proti njemu razne krajevne ustanove in vse sindikalne organizacije. Čeravno se je proti načrtu CIPE izrekel ves Trst tudi z nedavno splošno stavko. Načelnik skupine KPI je zavrnil tudi stališče deželne uprave glede slovenske narodne manjšine ter grajal dejstvo, da se pozablja na dejstvo, da slovenska narodnostna skupnost živi tudi v Benečiji in v Kanalski dolini.

V zvezi s tem vprašanjem je govoril tudi svetovalec Dušan Lovriha. (Njegov govor skoraj v celoti objavljamo na tretji strani lista. Op. uredn.).

Kot Slovenci in kot komunisti nikakor ne moremo sprejeti stališča, ki ga glede obstoja slovenske narodnostne skupnosti zavzema deželna uprava ter zagovarja njen predsednik.

Tudi Slovenska kulturno - gospodarska zveza je poudarila, da ne more sprejeti stališča, naj vprašanja slovenske narodne manjšine v deželi rešuje izključno država. V izjavi, ki jo je poslala dr. Berzanti je med drugim rečeno, da je bila prepričana, da bo program vseboval obveznosti do slovenske manjšine v obsegu in teži, ki bi bile skladne, z večkrat poudarjenimi obljubami obeh najmočnejših vladnih strank. Predvsem smo prizadevi, tako je rečeno v izjavi SKGZ, da se je predsednik deželne uprave omejil samo na Slovence na Tržaškem in Goriškem. Naša dežela ima posebni statut zaradi prisotnosti narodnostne skupnosti, poleg tega že sama zamisel o deželni ureditvi na splošno sloni na nujnosti, da dežela ureja tista specifična vprašanja, ki jih država zaradi sedanje raznolikosti ne more. Člen 3 posebnega statuta zagotavlja Slovincem enakopravnost, ker smo v naši deželi realnost in njena specifičnost, zaradi tega mora tudi deželna uprava ukrepati o slovenskih vprašanjih. Slovenci smo upravičeno na stališču, da morata deželni svet in deželni odbor, terjati od osrednjih oblasti pooblastila, da bo dežela urejala naša vprašanja. Preveč je nerešenih vprašanj.

Festival „Dela“ v Dolini 3., 4. in 5. avgusta

Tudi letos bo v okviru festivala Dela v Dolini več pomembnih kulturnih prireditev. Predviden je nastop pevskih zborov, folklorne skupine in godbe iz Brega. Nastopila bosta tudi folklorna skupina in godbeni ansambel z Jesenic. Omenjena folklorna skupina je že večkrat gostovala v raznih krajih Slovenije in tudi v nekaterih italijanskih mestih, kjer je dosegla lepe uspehe.

Prihodnja številka
„Dela“ bo izšla 31.
julija

Pretekli teden so prišle v Italijo tri odposlanke vietnamskih žena. V Rimu in v drugih velikih mestih so bile izredno prisrčno sprejete. Množice demokratov so še enkrat izpričale svojo solidarnost z vietnamskim ljudstvom, ki se junaško bori proti ameriškemu napadalcu. V ponedeljek, 15. julija bodo vietnamske žene v Trstu. Ob 20.30 jih bomo pozdravili v kinu Ritz. Preko njih bomo izrazili svojo vzajemnost z vietnamskimi partizani in vsem vietnamskim narodom (Bralce vabimo, da si pravočasno preskrbijo vabilo za vstop v dvorano. Dvignejo ga lahko v kroških Zveze italijanskih žena — UDI ali pa na pokrajinskem sedežu omenjene organizacije v Trstu — Ulica s. Lazzaro, 16).

Posledice zgrešene politike

Deželni komite KPI je pred nedavnim razpravljal o gospodarskem položaju v deželi, te dni pa je objavil sporočilo in izdal letak v katerem je rečeno:

Položaj, ki je nastal v Trstu, je posledica zgrešene politike, zaradi katere trpi vsa dežela. Tako imenovani «načrt» CIPE, ki ukinja ladjedelnico Sv. Marka ter deklasira bistveno strukturo tržaškega gospodarstva, predstavlja veliko škodo za celotno gospodarstvo v deželi.

Dosedanja vladna politika je povzročila deklasacijo temeljne industrije in nenehno zmanjševanje števila zaposlenih na vseh proizvodnih področjih; povzročila je krizo, ki postaja čedalje

hujša in v kateri so se znašla tudi mala in srednja industrijska podjetja. Ta politika je povzročila upadanje pristaniškega prometa, krčenje števila prebivalstva, izseljevanje mladine ter kvalificirane delovne sile.

To so posledice zunanje, notranje in ekonomske politike, podrejene interesom NATO in SET, ki vedno bolj potiskata ob stran ne le Trst (kot veliko mednarodno pristanišče in industrijsko središče) temveč vso deželo Furlanijo-Julijsko krajino, kot deželo brez gospodarja, kot bojno področje, namenjeno za vojaško vežbanje in področje tujih vojaških oporišč.

To so sadovi politike, ki preprečuje javnem sektorju (IRI, ENI, ENEL, Finmare, AMMI itd.), da bi vršil pravilno vlogo pri razvoju industrije, prometa, kmetijstva. IRI, namesto, da bi pospeševala razvoj je podrejena vladajočim monopolom in SET. Po drugi strani podjetja z državno udeležbo izkoriščajo delovno silo, slabšajo pogoje delavcev. Tako vodenje povzroča tudi porast nezgod pri delu.

Hiranje ladjedelnice Sv. Marka, prenehanje obratovanja ladjedelnice v Miliyah in tovarne OMFA v Tržiču, zmanjševanje števila zaposlenih v podjetjih IRI v Trstu, Tržiču in Gorici, odložitev posodobitvenega rudnika v Rajbliu itd. so posledice zgrešene politike.

Izraz negativne politike je tudi petletni načrt, ki ga je svoičas predložil minister Pieraccini, načrt, ki ne upošteva zahtev in potreb naše dežele, ne upošteva predlogov, ki so bili predloženi. Petletni načrt, ki ga je odobril levi center, so negativno ocenile tudi sindikalne organizacije, razne krajevne ustanove, strokovna združenja.

Potrebna in nujna je nova politika. Zahtevo po novi politiki so potrdile tudi manifestacije, do katerih je prišlo pred nedavnim v Trstu in drugih krajih v deželi. Predvsem je potrebna taka zunanja politika, ki bo deansko upoštevala ter spoštovala mednarodno vlogo, ki jo imata Trst in

dežela Furlanija - Julijska krajina. Potrebno je ukiniti vojaške služnosti ter istočasno sprejeti ustrezne ukrepe za razvoj prometa, za kar pa je potrebna odgovarjajoča cestna in železniška povezava. Potrebna je tudi nova pomorska politika, ter reformna državni udeležb in temeljita revizija tako imenovanega načrta CIPE.

Trst in dežela ne moreta čakati. To so potrdili boji tržaških delavcev, splošna stavka, ki je za 24 ur popolnoma paralizirala tržaško mesto in pokrajino, splošna stavka v Tržiču v obrambo tovarne Solvay, kateri grozi zaprtje.

Tako poudarja deželni komite KPI za Furlanijo - Julijsko krajino in obenem pristavlja:

«Ta vprašanja pa se ne rešujejo s policijskimi nastopi proti delavcem, kot se je dogajalo prejšnje tedne v Trstu. Nasprotno, policijsko nasilje še bolj otežkoča odnose med državo in državljani.

Ta vprašanja se ne rešujejo z neupoštevanjem zahtev, ki prihajajo iz delavskih vrst in tudi iz volitev, ki so bile 19. in 26. maja.

Levi center proti enotnemu nastopu

Tržaški pokrajinski svet je na dveh svojih zadnjih sejah razpravljal o gospodarskem položaju v Trstu. Osnova za razpravo je bila resolucija, ki jo je že pred več meseci predložila svetovalska skupina KPI. Tej resoluciji so sledile še druge, ki so jih predložili demokristjani, socialisti, misovci in liberalci. V resnici bi bil moral pokrajinski svet razpravljati o omenjenih vprašanjih še pred volitvami. To pa ni bilo pogodu strankam, ki sestavljajo levi center.

Resolucija svetovalcev KPI zahteva, naj se pokrajinska uprava obveže, da bo zahtevala revizijo načrta CIPE v kolikor se tiče

(Nadaljevanje na 4 strani)

Napadalec mora zapustiti Vietnam!

Vietnamske notranje zadeve bo rešilo vietnamsko ljudstvo brez tujega vmešavanja

Skupščina Demokratične republike Vietnam je razpravljala o pereh vprašanjih, ki jih je povzročila ameriška agresija, o boju proti ameriškim napadalcem in njihovim plačanim pomagačem o naporih za doseg pravičnega miru. Na zasedanju je predsednik vlade Fan Van Dong ponovno poudaril veljavnost štirih točk vlade in programa Narodno osvobodilne fronte Vietnam. Te točke so: 1. vlada ZDA mora svojo napadalno vojno proti vietnamskemu ljudstvu končati; 2. umakniti mora čete ZDA in njenih zaveznikov iz Južnega Vietnam in brezpogojno mora prekiniti bombardiranje in vse druge vojne operacije nad celotnim ozemljem Demokratične republike Vietnam; 3. vsa vprašanja v Južnem Vietnamu mora reševati južnovietnamsko ljudstvo samo ter v skladu s političnim programom Narodno osvobodilne fronte brez tujega vmešavanja; 4. ponovno zedinjenje Vietnam mora na podlagi demokracije in brez zunanje vmešavanja rešiti z mirnimi sredstvi vietnamsko ljudstvo.

Iz poročila predsednika Fam Vam Donga na omenjenem zasedanju skupščine povzemamo naslednje:

Imperialisti ZDA so našo deželo potisnili v vojno. To so vojni izzivalci in napadalc, ki delajo zločine nad ljudstvom, zločine, ki jih bo večina človeštva vedno obsojala. Odgovorni so za vsa svoja vojna dejanja. Ljudstvo Južnega Vietnam se od vsega začetka napadalcu močno in odločno upira. Ko so napadalc razširili vojno na ves Vietnam, se je vietnamsko ljudstvo s podvojeno močjo in večjo odločnostjo dvignilo proti njim. Vietnamsko ljudstvo Združenim državam Amerike ni nikoli storilo ničesar žalega. Kakšno pravico imajo ameriški imperialisti, da pošiljajo svoje čete in napadajo našo deželo? Zaradi tega je vse naše ljudstvo, 31 milijonov Vietnamcev, složno sklenilo, da se bojuje in da premaga sovražnika, ne glede na to, kdo je. Vsi Vietnamci imajo pravico, da se postavijo drug poleg drugega in se ramo ob ramo bojujejo zoper sovražnika. To je sveta pravica vietnamskega ljudstva, ki med ljudstvi vsega sveta uživa simpatije in krepko podporo.

Vlada Združenih držav Amerike je vojni izzivalec in napadalec ter je zato treba odločno ovreči fantastične trditve, da vodi Severni Vietnam agresijo proti Južnemu Vietnamu; ovreči je treba druge lažne trditve, kot n. pr. zahteve po «recipročnosti» in «vzajemni deeskalaciji». ZDA so vojno in agresijo izzvale in jo morajo tudi končati. ZDA so izvršile eskalacijo, zato morajo uresničiti tudi deeskalacijo!

Ni mogoče govoriti o odkupnini

Vietnamsko ljudstvo in vlada Demokratične republike Vietnam odločno podpirata boj azijskih, afriških in latinskoameriških ljudstev za narodno osvoboditev; podpirata gibanje za narodno osvoboditev črnega prebivalstva v Združenih državah Amerike; podpirata boj arabskih dežel zoper agresijo izraelskih reakcionarjev, ki so orodje ameriškega imperializma; podpirata boj tistih dežel, ki si prizadevajo zgraditi napredno družbo in uvrstiti neodvisnost; podpirata boj delavskega razreda in ljudstev v kapitalističnih deželah, boj za demokratično svobodo ter končno podpirata boj vseh ljudstev sveta, ki se bojujejo proti napadalnemu in vojnouhiškaškemu amerišskemu imperializmu.

Odločno podpiramo boj laoskega ljudstva, ki je usmerjen v uresničitev ženevskih sporazumov o Laosu in toplo pozdravljamo zmage tega ljudstva, ki varujejo in stopnjujejo obrambo osvobojenih pokrajin, zavračajo

napade ameriških imperialistov in njihovih pomagačev.

V boju proti ameriški agresiji in za narodno osvoboditev naše ljudstvo uporablja vse načine boja ter do kraja izkorišča vse možnosti za doseg največjih uspehov tako na diplomatskem kot na vojaškem in političnem območju.

Naslanjajoč se na pravičnost naše stvari, to je na boj za narodno neodvisnost in resničen mir, na zmage v vojaškem in političnem boju v naši deželi, predvsem na jugu, na veliko in močno podporo socialističnih dežel in ljudstev vsega sveta, vključujoč pri tem tudi napredno ameriško ljudstvo, smo svoj diplomatski boj postopoma razširili in uspeli razkrinkati zahrbtno manevre ameriških imperialističnih napadalec.

Mračni načrti ameriških Imperialistov

Nikakor ne moremo govoriti o odkupnini, ki naj bi jo plačali razbojnikom! Mir bo sklenjen v tistem trenutku, ko bodo ZDA končale vojno proti naši deželi in ko se bodo iz Južnega Vietnam umaknile ameriške čete in tiste čete, ki Američanom pomagajo.

Vietnamsko ljudstvo ljubi mir, toda to mora biti resničen mir z resnično neodvisnostjo in svobodo. Takšno je naše načelno stališče.

Popolna nesmiselna trditev ameriških vladajočih krogov je to, kar imenujejo «obveznost» do Južnega Vietnam. Kakšna je ta obveznost in do koga? Je to obveznost do ubijalcev vietnamskega ljudstva? Kakšno vrednost ima «obveznost» do skupine izdajalcev, ki jih prezirljivo odklanja in obsoja vse vietnamsko ljudstvo in vse napredno človeštvo?

Znani so mračni načrti ameriških imperialistov, da za vselej razdelijo Vietnam, da spremenijo južni del naše dežele v kolonijo novega tipa ter v ameriško vojaško bazo. V tem je tudi izvor ameriške napadalne vojne zoper našo deželo. V tem je nesramnost in nevaren značaj ameriških «obveznosti».

Zaradi tega se je naše ljudstvo odločilo usmeriti svoj boj zoper obsedne načrte ameriških imperialistov, ki žele za zmerom obdržati Južni Vietnam. Prav zato, da bi uresničili ta načrt, ameriški imperialisti poskušajo vse, da bi spodbudili svoje plačance - sajgonsko lutkovno vlado, izdajalsko kliko, ki predstavlja v očeh našega ljudstva in vsega sveta samo poganjek ameriške kolonialistične vojne v Južnem Vietnamu. Ameriški vladajoči krogi se trmasto oklepajo tako imenova-

(Nadaljevanje na 4. strani)

„Dan slovenske kulture“

Veličasten shod v Doberdobi

Prav gotovo ne pretiravamo, ako trdimo, da take manifestacije, kot je bila 22. junija 1968 v Doberdobi še ni bilo. Prav gotovo bo ta dan ostal zapisan v analih in se ga bodo spominjali tudi naši zanamci. V resnici je bila doberdobska manifestacija tako pomembna kot so bili nekdanji tabori, na katerih so naši predniki izpričevali svojo narodno zvestost in terjali svoje pravice.

Že v zgodnjih popoldanskih urah se je začela zbirati v Doberdobi velika množica in ob napovedani uri se je vršil spored. Nastopili so združeni pevski zbori, najprej v mešani in nato v moški zasedbi. Mogočne so odmevale slovenske narodne, umetne in partizanske pesmi. Nastopili so pevci in pevke iz Boljunca, Doline, Boršta, Ricmanj, Padrič, Trebč, Repna, Saleža-Zgonika, Proseka - Kontovela, Križa, Doberdoba, Dola-Poljan, Ronk, Štandreža ter pevci tržaškega Gallusa. Krasen pogled na natrpani oder, mogočen odmev melodij! Nastopile so pihalne godbe iz Trebč, Nabrežine in Doberdoba; nastopila je folklorna skupina iz Boršta ter zaplesala domače in srbske plese; nastopili so mladi fantje iz Števerjana ter posredovali splet narodnih viž.

Jože Jarc, ki je v svojstvu predstavnika prosvetnega društva Jezero iz Doberdoba odprl mogočno prireditev ter pozdravil vse navzoče, je med drugim poudaril:

«Doberdobji in še posebej goriški Kraševci se čutimo nadvse zadovoljni, da se tako pomembna manifestacija prireja v našem kraju, ki ima za seboj krvave dogodke izpred 50 let, kakor tudi protifašistično vstajo izpred 25 let, ko so ljudske množice ravno v teh krajih začele prve partizanske bitke.

Pred 50 leti so bili naši kraji protagonisti krvavih dogodkov, pred 25 leti pa protagonisti upora proti nacifašizmu naši ljudje — Slovenci, protifašisti, ki so skupno z italijanskimi tovariši zapisali prve slavne strani zgodovine, ki nam je prinesla narodno svobodo in pa možnost, da lahko prirejamo takšne manifestacije, kot je današnja in se borimo za vedno večje priznanje naših narodnih pravic.

Naj se na današnji manifestaciji spomnimo tudi razdobja izpred 100 let, ko so naši predniki v narodnem preporodu začeli ustanavljati prve čitalnice in s tem polagati temelje našega narodnega in kulturnega življenja».

Boris Race, predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze je v slavnostnem govoru med drugim poudaril:

Skupina deklet iz Doberdoba, Jamelj, Dola in Poljan v narodnih nošah.

Ob priliki dneva kulture so v Doberdobi odprli prenovljeni sedež prosvetnega društva Jezero. Na otvoritveni svečanosti, ki jo je vodil predsednik društva, sta govorila doberdobski župan Andrej Jarc in predsednik Slovenske prosvetne zveze dr. Robert Hlavaty.

«Predvsem je treba čestitati Slovenski prosvetni zvezi in prosvetnim društvom, da tako svečano proslavljajo stoletnico ustanavljanja slovenskih čitalnic, čestitati pa je treba tudi prebivalcem Doberdoba, da se prav v tej lepi in za nas Slovence tako pomembni vasi vrši osrednja proslava. Slovenska prosvetna zveza in 32 včlanjenih društev so upravičeni organizatorji te proslave, saj imajo prav ta društva najbolj množično prostovoljno organizirano osnovo, kjer naš delovni človek spoznava bogastvo kulture svojega naroda, kjer se mu utrjuje prepričanje v lepoto materinega jezika in slovenske pesmi, ker na plemenit način manifestira svojo narodno pripadnost. Prosvetno društvo mu daje tudi možnost, da se čim delj časa zadržuje v slovenskem krogu. Prosvetna društva so torej skupaj s tiskom najučinkovitejši vsakdanji ustvarjalec narodne zavesti slovenskega delovnega človeka pri nas. Prosvetna društva in druge manjšinke ustanove so tudi najprimernejša oblika narodnoobrambnih organizacij, kjer najdejo skupno govorico ljudje širšega razpona politične pripadnosti.

Proslavljamo petindvajsetletnico upora proti fašizmu

Velika večina slovenskih ljudi pri nas pripada tistemu širokemu krogu, ki vidi v viziji sveta brez krivic, izkoriščanja, v enakopravnosti med ljudmi in bratstvu med narodi tudi dokončno izpolnitev vseh zahtev in potreb naše še tako neenakopravne narodne skupnosti. Zaradi tega ne mara ločevati boja za uresničitev te vi-

zije, ki bo osrečila vse delovne ljudi, ne glede na narodnost, od boja na naše narodne pravice. Dobro se pa tudi zaveda, da v podrejenih razmerah, v katerih Slovenci živimo, uresničitev pravičnejšega sveta ne bi dočakali kot Slovenci, brez vsakdanjega boja za naše narodnostne pravice, brez stalnih zahtev po izpolnitvi naših potreb in ne da bi vsak dan izpolnili še tako majhno pridobitev. Lepših dni ne bi dočakali kot Slovenci brez delujočih slovenskih narodnoobrambnih, kulturnih, strokovnih, vzgojnih in športnih organizacij. Zaradi tega ni čudno, če je večina prosvetarjev in organizatorjev v naših društvih in organizacij prav iz te fronte. Prav to dejstvo potrjuje, da ni čudežne niti ene same formule — na katero nekateri prisegajo — ki bi nam zagotavljala, da se bomo obdržali kot Slovenci. V naših razvejanih političnih razmerah je očitno več oblik boja za našo ohranitev in za naše pravice.»

V nadaljevanju svojega govora je Boris Race med drugim dejal:

«Letos proslavljamo petindvajsetletnico upora primorskega ljudstva proti nacifašizmu. Z velikansko silo je takrat udarilo na dan vse tisto, kar se je v našem človeku nabiralo v desetletjih zatiranja in fašističnega terorja. S ponosom nas navdaja množični značaj vstaje in junaštvo borcev proti številčno in neprimerno boljše opremljenim ter organiziranim vojaškim silam, ki so iz mest in ravnin potisnile partizansko vojsko v gozdove, toda niso mogle streti uporniškega duha našega ljudstva. Z nenotešljivo željo po narodni svobodi s trno odločnostjo streti nacifašizem, kot najhujše zlo človeštva in z jasnimi cilji, da obračuna s krivičnim redom, je naše ljudstvo pod zastavo narodne osvoboditve in pod zastavo dokončno osvoboditve človeka, dobojevalo zmago.

Svoj govor je Boris Race zaključil takole:

«Ni slučaj, da smo se za to pomembno proslavo zbrali v Doberdobi, v vasi, ki spominja na trpko preteklost. Slovenski fantje so stoletja krvaveli za svoje tlačitelje, ki so prav okoli te vasi v prvi svetovni vojni pehali v smrt tisoče mladih slovenskih življenj. Doberdob je tako postal simbol stoletnega krvavenja in žrtvovanja slovenskega ljudstva. Toda postal je tudi obozorilo nam vsem, da morajo biti dokončno za nami časi, ki so ustvarjali Doberdob.»

Govor tovariša Dušana Lovriha v deželnem svetu

Slovenska vprašanja naj rešuje deželna

Tovariš Dušan Lovriha je svoj prvi govor v deželnem svetu v celoti posvetil vprašanju slovenske narodnostne skupnosti. Med drugim je poudaril, da so vprašanja Slovencev v deželi Furlaniji-Juljski krajini prvenstvene važnosti ter da ta vprašanja komunisti tesno povezujejo z vprašanji demokracije in avtonomije. Poudaril je tudi, da kot Slovenci in kot komunisti ne moramo sprejeti dejstva, da deželna uprava pozablja na to, da živijo Slovenci tudi v videmski pokrajini.

«Neupoštevanje tega zgodovinskega dejstva se prav gotovo ne more smatrati kot neka pomota, pač pa kot protidemokratsko dejanje, ki bi v omikani državi, kakršna je Italija z demokratično republiško ustavo, ki je sad osvobodilnega boja, ne bi smela najti mesta. Če je bil takšen odnos lasten raznim liberalnim, monarhističnim in fašističnim vladam v dobi od 1866 do 1945 leta, bi ga mogli zgodovinsko gledano tudi razumeti, toda danes, v letu 1968, po več kot 20 letih od uveljavitve demokratične in republiške ustave, si tako zamišljenih političnih odnosov strank in ljudi, ki se sklicujejo na demokracijo in svobodo, ne moremo zamisliti. Toliko manj si moremo takšen političen odnos zamisliti v okviru avtonomne dežele, ki ima poseben statut prav zato, ker na njenem ozemlju živi in deluje slovenska narodna manjšina in to ne le na Tržaškem in Goriškem temveč tudi v videmski pokrajini. Glede tega vprašanja, ki je tako važno, se moramo sporazumeti, ali slovenska narodna manjšina v videmski pokrajini obstaja, in v pritrilnem primeru je naša človečanska dolžnost tej manjšini zagotoviti iste pravice, ki jih uživajo ali bolje povedano, ki bi jih morali uživati Slovenci na Tržaškem in Goriškem. V nasprotnem primeru naj večina v deželnem svetu sprejme nase zelo veliko odgovornost ter naj izjavi, da v videmski pokrajini Slovenci ne obstajajo. Glede tega načelnega vprašanja ne more biti nobenega izmikanja in o njem ni moč molčati.

Izjave predsednika deželne uprave

V programskih izjavah se je predsednik deželne uprave obvezal, da bo deželna uprava zahtevala od države ustrezne ukrepe za še ne popolnoma rešena vprašanja, ki so očitno zelo pomembna za slovensko manjino.... Zdi se mi, tako je v nadaljevanju svojega govora podčrtal tovariš Dušan Lovriha, da je prejšnji deželni svet pogostoma pozival, naj sprejme primerne pobude ter naj pospešuje ukrepe za reševanje vprašanj, povezanih s slovensko narodno manjšino v Italiji. Menim pa, da to delo v preteklosti ni bilo opravljeno, in če se ne motim, je levi center sicer z lepimi besedami priznaval pravilnost demokratičnih načel za narodno manjšino, toda ko je šlo za to, da bi napravil stvarne korake pri državnih organih, se je izgovarjal na znano rabsodbo ustavnega sodišča, po kateri dežela ni pristojna za obravnavanje in reševanje zadev in vprašanj slovenske narodne manjšine. V prejšnji zakonodajni dobi je dežela konkretno delovala le v dveh smereh, ki nista niti bistvene važnosti. In res, na predlog komunistične svetovalske skupine je deželni odbor vključil v tako imenovani zakon «1 + 1» od 4. aprila 1966, med pristojnosti predsedstva deželnega odbora zadeve, ki se tičejo uveljavljanja člena 3 statuta in kasneje je, ponovno

ki jih je v imenu odbora prikazal dr. Berzanti. Te pa so lahko predmet kritike, saj predstavljajo korak nazaj v primerjavi z nekaterimi formalnimi izjavami v pretekli zakonodajni dobi, ko se ni postavljalo vprašanje teritorialnih omejitev, ko ni šlo — vsaj z besedami — za to, da bi si umili roke in prepustili vprašanje državi, ko se je priznavalo, čeprav s stisnjenimi zobmi, da so nerešena vprašanja zelo številna. Vendar je načelno vprašanje samo eno: ali ima dežela na osnovi člena 3 določene kompetence ali jih nima? Če je odbor levega centra odločil — čeprav je bivši minister Tolloy v svojem volilnem intervjuju «Primorskemu dnevniku» bil drugačnega mnenja — da je člen 3 brez slehernega pomena, potem se postavlja vprašanje, kakšni so tisti koraki, ki jih namerava storiti pri osrednji vladi, da bi se našle ustrezne re-

šitve za uveljavitev ustave? Ali se namerava posredovati pri osrednji vladi, da bi ta poiskala neko globalno rešitev, kot jo skušajo najti za Južno Tirolsko, ali se, nasprotno, skušajo reševati vprašanja drugo za drugim brez neke jasne programske predstave?

Vsa ta vprašanja postavljam — tako je podčrtal svetovalec D. Lovriha — kot Slovencev in kot komunist, postavljam jih odboru in predsedniku Berzantiju, pa tudi podpredsedniku, kolegu Enzu Moru, ki je v pretekli upravni dobi v svojstvu svetovalca pogostokrat prikazal zanimive in obnem pozitivne izjave v zvezi s slovensko narodno manjino. Važno je ob tej priložnosti poudariti, katera so nerešena vprašanja, tako da bo vsakomur jasno, da se jim ne bo moč ogniti z nekaj priložnostnimi frazami.

Pomanjkanje politične volje

Kot prvo in osnovno se postavlja vprašanje porazdelitve pristojnosti med državo in deželo. Člen 3 naj bo predmet proučevanja in razprave med ustreznimi organi države in dežele, da bi se ugotovilo, katere vprašanja sodijo na osnovi členov 4., 5., 6. in 7. posebnega statuta na področju deželne pristojnosti in katera, nasprotno, predstavljajo izključno področje države dejavnosti. V prvi zakonodajni dobi se v tem pogledu ni storil niti korak naprej, v izjavah Berzantija ni glede tega zaslediti prava ničesar. Kakšna jamstva naj potem takem ima slovenska narodna manjšina, da bo do še nerešena vprašanja načeta in rešena?

Spričo tega je moč reči, da obstaja določeno pomanjkanje konkretne politične volje in da je to pomanjkanje politične volje posledica neke ozke miselnosti, ki vsepovsod vidi neke namišljene nevarnosti, obenem pa ogroža načela demokracije, svobode in enakopravnosti.

Če se hočem dotakniti posebnosti, bi moral tudi vprašati, kakšne namene ima odbor v zvezi z vprašanjem rabe slovenskega jezika v deželnih organih, da ne omenjam tistega, kar bi bilo treba storiti glede njegove rabe v okviru državnih ustanov (na sodišču, v šolskih skrbništvi, v poštinih in finančnih uradih, na

policiji in prefekturi itd.). Odgovor na to smo prejeli danes, ko mi ni bilo v tej dvorani dovoljeno spregovoriti v materinem jeziku, kar nas navaja na dvom glede dejanj dobre volje do slovenske narodne manjšine, ki se skuša ohraniti v podrejenem položaju. Svobodna raba nekega jezika s strani pripadnikov določene narodnosti je značilnost, ki označuje neko napredno družbo v nasprotju z ono, ki je zaostala. V trenutku, ko neka družba onemogoči rabo določenega jezika v javnosti oziroma v odnosih med državljanji in organi oblasti, pomeni, da gre bodisi za zaostalo družbo, bodisi za to, da se skuša s pomočjo protidemokratskih metod pritiska preprečiti enakopravnost odnosov v pri enega dela družbe in s tem nasilno pripraviti ta del družbe do tega, da si izbere neki drug občevalni jezik. Seveda predstavlja to odločilen korak na poti k asimilaciji in raznaroditvi, se to je usmerja na pot uničevanja določenega dela družbe.

Vprašujem: Ali je moč kaj takega sprejeti v drugi polovici dvajsetega stoletja?

Raba slovenskega jezika mora biti ne samo dovoljena, marveč je treba to omogočiti tudi v ustanovah in uradih dežele. Dežela mora pri državnih oblasteh izsiliti ukrep, s katerim bo raba slo-

(Nadaljevanje na 4. strani)

Stoletnica slovenske osnovne šole v Trebčah

Dne 30. junija so v Trebčah slovesno proslavili stoletnico slovenske šole. Za to priliko je učiteljski zbor s sodelovanjem krajevnega prosvetnega društva Primorec in drugih vaščanov priredil v šolskem poslopju izredno uspešno razstavo slik in dokumentov, ki so v zvezi z življenjem te šole, v Ljudskem domu pa je bila prireditev s pestrim sporedom, na kateri so nastopili šolski otroci, vaški pevski zbor in godba. Na sporedu je bila tudi krajša igra Srečanje, ki jo je napisal domačin Renato Kralj. Slavnostni govor je imel učitelj Bruno Kralj. Ta je med drugim dejal:

«Minilo je sto let odkar so Trebenci odločno zahtevali šolo, ker so se zavedali, da jim bo leta nudila osnove narodnega jezika in da bo bistveno prispevala k temu, da se bo novim rodovom posredovala dediščina, ki so jo zbrali njihovi predniki. Zavedali so se, da mora edinole šola izobraziti narod in ga kulturno dvigniti. Zavedali so se, da je narod brez šole zapisan nevednosti in zaostalosti.

Nismo bili med prvimi srečnejšimi, ki so že imeli svoje, kot npr. Bazovica, ki jo je imela že leta 1805 ali kot Opčine, ki so jo dobile že leta 1798, a nismo bili niti med zadnjimi, kar nam potrjuje statistika tržaške občine.

Pobudo za ustanovitev šole v Trebčah sta dala duhovnik Pahor in občinski delegat, domačin Valentin Kralj - Županov. Tržaški mestni svet je dne 12. oktobra 1868 sklenil, da bodo v Trebčah odprli enorazredno šolo. Prvi učitelj je bil Ivan Šlunder. Redni pouk se je začel novembra istega leta. Že prvo leto je bilo vpisanih v šolo 80 otrok».

Bruno Kralj se je v svojem govoru dotaknil raznih vprašanj, ki so v zvezi s trebensko šolo. Prikazal je veselo in žalostne strani te šole, uspehe in tudi težave, na katere je zadevala. Pravilno je poudaril pomen izvenšolskega dela nekdanjih slovenskih učiteljev.

DELO
glasilo KPI za slovensko
narodno manjšino
Direktor Marija Bernetič
Odgovorni urednik
Anton Mirko Kapelj
Tisk: Tip. Riva - Trst - Ul.
Torrebianca 12

«Dan slovenske kulture» v Doberdolu

Iz goriške pokrajine

Festival našega tiska

v Doberdobu
13., 14. in 15. julija

SPORED:

Sobota, 13. julija:

ob 18. uri otvoritev; ob 20.30 nagradno tekmovanje v briškoli.

Nedelja, 14. julija:

ob 16. uri otvoritev kioskov; ob 19. uri zabavno popoldne, nastopata godbeni kvintet in pevski kvartet

Briški slavček

Ob 20.30 zborovanje. Govoril bo

poslanec **ALBIN ŠKERK**

Ob 20.30 nastopi znani ruski pevec

Vladimir

Ponedeljek, 15. julija:

ob 21. uri filmska predstava

Vse tri večere PLES. Igral bo ansambel „The Salvador“

Vladimir

S tržaškega ozemlja

Partizanski tabor na Opčinah

Tretji partizanski tabor, ki je bil preteklo nedeljo na Opčinah, je izredno lepo uspel. Udeležila se ga je številna množica. Na zborovanju, ki je bilo v popoldanskem urah, sta govorila bivša partizana Dušan Lovriha in Eugenio Laurenti. Prisotna je bila tudi delegacije Zveze borcev iz Nove Gorice. Po zborovanju je bil nadvse uspel kulturni spored. Nastopila je folklorna skupina Tine Rožanc iz Ljubljane, Igrala je tudi godba iz Trebča. V Prosvetnem domu je bila razstava slik iz osvobodilne borbe. Razstavljeni so bile tudi slike padlih partizanov z Opčin, od Banov in s Konkonela.

Openski tovariši so sklenili, da bodo postavili padlim borcem dostojen spomenik. V ta namen zbirajo denarne prispevke.

V počastitev spomina

Dne 13. julija poteka obletni a prerane smrti nepozabnega tovariša Rudija Wilhelma z Opčin.

V počastitev njegovega spomina darujeta Marija in Vladimir Wilhelm 2.000 lir za «Delo».

Novi „levičarji“

Skupinica nergačev, nezadovoljnih in pustolovcev je tik pred volitvami prišla na dan z novo «Slovensko levico». Izgledalo je, da bodo izvedli revolucijo. Zagrnili so se proti levičarskim silam, klevetali, blatili izvoljene predstavnike, predvsem komuniste. Svoje «levičarstvo» so potrdili tudi s tem, da so se kaj kmalu povezali z klerikalnim gibanjem, ki je vse prej kot pa levičarsko. Prepričani so bili, da bodo prejeli vsaj eno mesto v deželni svet. Toda zmotili so se.

Toda niso še omagali. Se pripravljajo teren za «revolucijo». Hočejo biti enakopravni partnerji delavskih strank in sindikalnih organizacij. Radi bi solili pamet vsem in povsod. Pred kratkim so izdali tudi nekakšno «začasno glasilo Mlada levica». To se jim je zdelo potrebno, ker je «mladina tista, ki s svojo svežino duha in moči ter s svojo nekompromisnostjo, neutrudno poganja delovno kolesje skupine in istočasno jamči dolgo bodočnost». Značilnost novega «glasila» je v tem, da blati, kleveta, napada predvsem komuniste in vse, kar je napredno usmerjeno. Priljubljena tarča je tudi «Primorski dnevnik». Se večja značilnost «glasila» pa je v tem, da povsem pozablja na tiste, ki so krivi, da slovenska narodnostna skupnost v naši deželi ne uživa pravic, ki bi jih morala uživati. Niti z besedico ne omenja tistih, ki teptajo pravice Slovencev v Italiji. Zakaj?

Nadaljevanje

Levi center

ukinitve ladjedelnice Sv. Marka, ukinitve, ki je tudi v nasprotju s potrebami po ladjah za trgovinsko mornarico; predlaga dalje naj pokrajinska uprava zahteva umaknitev in spremembo načrta o deželnem programiranju, ker ne ustreza razmeram in ne more biti kos položaju, ki je nastal v Trstu, saj nima ustreznih indikacij za dejanski razvoj; in končno naj pokrajinska uprava sproži enotne akcije skupaj z najboljšimi prizadetimi občinami za to, da bosta parlament in vlada pravilno seznanjena z resnim položajem v Trstu ter predlaga nujne ukrepe, ki jih terjajo obstoječi položaji.

Razprava, ki se je nadaljevala kot že rečeno, na dveh sejah pokrajinskega sveta, je še enkrat potrdila, kako velika nasprotja prevladujejo v določenih političnih krogih. Za demokristjane je načrt CIPE najboljši in kot takega ni moč menjati, niti ni moč zahtevati, naj bi ga spremenili. Ta načrt je po njihovem mnenju «najboljši začetek stvarnega preporoda tržaškega gospodarstva». Tisti, ki zahtevajo njegovo revizijo, tisti, ki zahtevajo npr., ohranitev ladjedelnice Sv. Marka so so po mnenju demokristjanskih prvakov «romantiki». Iz tega sledi, da so delavci, ki nimajo perspektiv za svoj obstoj in ki se odločno borijo za svoje pravice — «romantiki». Ves Trst, ki se je udeležil splošne stavke je — «romantik».

Socialisti so v razpravi sicer priznavali, da načrt CIPE ni dober, da dejansko ni pravih perspektiv za preporod tržaškega gospodarstva. Priznavali so tudi potrebo po spremembi načrta CIPE. Toda končno so klonili pred demokristjani.

Komunisti so predlagali, naj bi tudi upoštevali položaj, ki se je v zadnjem času še bolj zaostрил, izglasovali enotno resolucijo. Predlagali so med drugim, naj se pokrajinski svet zavzame za to, da bi na pristojnih mestih v Rimu spremenili svoje zadržanje. Toda še enkrat so zadeli na gluha ušesa prvakov strank levega centra. To je še en dokaz, da pri prvakah strank levega centra ni potrebne dobre volje in ne odločnosti v prizadevanjih za rešitev perečih razmer. Pri njih prevladujejo utopistične sanje o gospodarskem preporodu, ki ga dejansko ni.

Zares žalostno je, da se niso ničesar naučili in da jim tudi nedavni nastopi delavcev niso odprli oči.

Vietnam

ne «obveznosti», ki jo imajo do vietnamskih izdajalcev, da bi tako zaobšli resnične obveznosti do

ženevske konference iz leta 1954. Toda vietnamsko ljudstvo in ljudstva vsega sveta zahtevajo, da se uresniči sklepi iz leta 1954. Obveznosti vlade ZDA so, da spoštuje ženevske sporazume o Vietnamu, da spoštujejo neodvisnost, suverenost, enotnost ter ozemeljsko celovitost Vietnama.

Na različnih področjih boja proti ameriški agresiji smo v začetku načelno stališče poudarjali zaradi tega, ker vsebuje željo in moč našega ljudstva. To stališče, ki je pravično, uživa močno podporo ljudstev socialističnih dežel in drugega sveta, vključujoč tudi napredno ameriško ljudstvo. Bistvo tega načelnega stališča, ki vsebuje štiri točke, katere sta postavila vlada Demokratične republike Vietnama in Narodno osvobodilna fronta. (Te štiri točke so navedene v uvodu članka. Op. ured.)

To je cilj vztrajnega in neukrotljivega boja, ki ga vodi naše ljudstvo že mnogo let. Ta velikanski boj je prinesel velike zmage, sovražnikapa je privedel v slepo ulico. Toda ameriški imperialisti niso odstopili od svojega napadalnega načrta. Še naprej stopnjujejo vojno. Spričo tega mora vse naše ljudstvo vztrajati v svojem boju, ne sme se plašiti žrtev in težav, še naprej se mora bojevati, da bo doseglo velike zmage na vseh frontah. Hkrati mora naš narod na vseh področjih nenehno krepiti svojo moč, da bo pripravljen na vse možnosti in da gre naprej k popolni zmagi. Ko imamo pred seboj ta cilj, smo s svojim načelnim in resnim stališčem, vzporedno z oboroženim in političnim bojem, razširili svoj boj na diplomatsko področje. To stališče je prišlo do izraza tudi na uradnih pogovorih v Parizu med predstavniki vlad Demokratične republike Vietnama in Združenih držav Amerike. To je obenem tudi ustrezno stališče našega ljudstva do ljudstev vsega sveta, ki s svojo podporo in zaupanjem usmerjajo svoje misli k našemu boju.

Govor Lovrihe

nih uradih. V nasprotnem primeru bomo ostali tam, kjer smo bili.

Temu vprašanju pa morajo slediti še druga, ki sta jih dežela in država dolžni rešiti. Gre konkretno za namestitev funkcionarjev in uradnikov, ki dobro obvladajo tudi drugi jezik, za uvedbo takšne prakse, da bo vedno na razpolago vsi dokumenti v obeh jezikih, za uvedbo dvojezičnih krajevskih napisov v tistih krajih, kjer živijo Slovenci, za reševanje šolskih vprašanj v osnovnih in srednjih šolah v treh pokrajinah dežele, prilagoditev ureditve slovenskih šol potrebam sodobne družbe, pri čemer je treba poskrbeti za ustanovitev strokovnih šol, tečajev in zavodov za Slovence, za proučevanje potreb gospodarstva, obrti, kmetijstva, kjer živijo Slovenci, da se izboljša njihov gospodarsko-družbeni položaj: konkretna in ustrezna pomoč slovenskim kulturnim ustanovam, pri čemer je treba upoštevati načelo, da so sorazmerno bolj potrebne pomoči kakor sorodne italijanske ustanove, ker jih je fašizem uničil in ker obnovljene ustanove niso dobivale vseh dvajset let po osvoboditvi nobene pomoči; in končno je treba tudi upoštevati, da so te ustanove objektivno na slabšem, ker so odrezane od razvoja slovenskega ljudstva onstran meje; proučevanje možnosti za ustanovitev stolice za slovenski jezik, književnost in zgodovino na deželni univerzi; za preprečitev asimilacije in dejanskega raznarodovanja.

Vse to pričakujejo Slovenci od dežele in države.

«Katoliški glas» potvarja dejstva

Katoliški glas je zopet začel pogrevati gonjo proti demokratični občinski upravi v Doberdobu. Med drugim skuša po svoje prikazovati «nekatero nepravilnost». Pri tem se sklicuje na razna pisma opozicije, odnosno ene same osebe, ki je v stalni opoziciji, to je svetovalke Ferletičeve.

Zelo značilno je, da se je gonji proti demokratični občinski upravi v Doberdobu zadnje čase pridružil tudi pokrajinski svetovalec prof. Kraner, (t.j. tisti Kraner, o katerem piše tudi knjiga «Sveti Urh», ki opisuje zločine belogardizma). Na zadnji seji goriškega pokrajinskega sveta je Kraner zahteval namestitev komisarja v doberdobski občinski upravi. Seveda svoje zahteve ni utemeljil s potrebnimi argumenti.

Jasno je, da vse to stremi za enim samim ciljem, t.j. po diskreditiranju doberdobske občinske uprave. No, ta pobožna želja se ne bo uresničila, kajti večina doberdobskih občanov priznava občinskemu odboru in županu zaupanje, ki ga zaslužita. Velika večina doberdobskih občanov pozna težave, na katere zadevata občinski odbor in župan pri svojem delovanju, pozna njuno požrtvovalnost.

V predzadnjih številki našega lista smo poročali, da je deželni nadzorni odbor posegel po proračunu doberdobske občinske uprave. Med drugim smo poročali, da je nadzorni odbor črtal iz proračuna za tekoče leto tudi znesek 850.000 lir, namenjen za plače izrednih nameščencev. Poročali smo tudi, da bo zaradi tega posega doberdobska občinska uprava prisiljena odpustiti iz službe enega cestarja in eno pomožno uradnico. In to se je, žal, tudi zgodilo.

Kat. glas je v zvezi s tem dvignil vik in krič. Ni pa bil toliko objektivni, da bi dodal, da je bila občinska uprava prisiljena sprejeti nezaželjeni sklep zaradi

sklepa nadzornega odbora. Niti z besedico ni ožigosal sklepa deželnega nadzornega odbora!

S prvim julijem je bila odpuščen pomožna uradnica Severina Baldan. Katoliški glas je zopet zaropotal, ker gre za ženo, ki pričakuje otroka. Seveda je zamolčal, dejstvo, da sta župan Andrej Jarc in odbornik Černič posredovala pri deželnemu nadzornemu odboru za to, da bi upoštevali okolščine, v katerih se omenjena uradnica nahaja, še naprej smela ostati na svojem delovnem mestu. Toda nadzorni odbor se je odločno uprl. Pri tem naj omenimo, da je bila prizadeta nameščena kot izredna uradnica, zato ni niti bila v organiku občinskega osebja. Zaradi tega je moral doberdobski občinski svet vsake tri mesece izglasovati sklep, da je lahko še nadalje ostala v službi. Nadzorni odbor je vedno ugovarjal tem sklepom. Pred tremi meseci je nadzorni odbor spročil občinski upravi, da ne bo več dovolil podaljšanja službe omenjeni uradnici. In tako je prišlo do odpustitve. V tem je torej vsaj «nepravilnost». O kateri pisari Kat. glas, ko je pisaril o «nepravilnostih», ni omenjal vseh teh razlogov, katere je prav gotovo poznal.

Zornro je pisati o osebnih zadevah, toda ker je že Kat. glas začel, ne moremo molčati.

Tečaj v goriškem dijaškem domu

V Slovenskem dijaškem domu bo tudi letos počitniški tečaj za popravne izpite s pričetkom v petek 2. avgusta ob 8.30. Starši prizadetih otrok se lahko pozanimajo za podrobnejša pojasnila in prijave pri Upravi Doma, ki je zainteresiranim na razpolago vsak delavnik od 10. do 12. ure.

Delni pogled na množico, ki se je udeležila praznika slovenske kulture v Doberdobu.